

დასავლეთ საქართველოს აგრარული სექტორის საექსპორტო
პოტენციალი

EXPORT POTENTIAL OF THE WEST GEORGIAN
AGRICULTURAL SECTOR

ლელა კოჭლამაზაშვილი

ეკონომიკის დოქტორი, საქართველოს ტექნიკური
უნივერსიტეტის პროფესორი

LELA KOTCHLAMAZASHVILI

PhD in Economics, Georgian Technical University,
Professor

თეიმურაზ ყანდაშვილი

ეკონომიკის დოქტორი, საქართველოს
ტექნიკური უნივერსიტეტის პროფესორი

TEIMURAZ KANDASHVILI

PhD in Economics, Georgian Technical University,
Professor

ანოტაცია

მსოფლიოს მრავალი განვითარებული ქვეყნის გამოცდილება თვალნათლივ ადასტურებს, რომ სწორი საექსპორტო პოლიტიკის წარმოებით, საკუთარი და უცხოური ინვესტიციების ეროვნული მეურნეობის პრიორიტეტულ დარგებში დაბანდებით, სამამულო პროდუქციის კონკურენტუნარიანობის ამადლებით რეალურადაა შესაძლებელი ეკონომიკური ზრდის მიღწევა.

საქართველოს გააჩნია საკმაოდ მნიშვნელოვანი ეკონომიკური, საწარმო-ტექნიკური და შრომითი პოტენციალი, ასევე ბუნებრივ - კლიმატური პირობები, რომელიც უზრუნველყოფს საკმაოდ მაღალი მასშტაბებისა და დონის საექსპორტო პოტენციალს.

ნაშრომში განხილულია თხილის, სუბტროპიკული კულტურების და ლურჯი მოცვის საექსპორტო პოტენციალი, რომელიც მოთხოვნადია, როგორც მეზობელი ქვეყნების ბაზრებზე, ასევე ევროპის ბაზარზე.

სტატისტიკური მონაცემების მიხედვით სამივე პროდუქტზე ბოლო წლებში მოთხოვნა საგრძნობლად გაიზარდა. სასურველია ციტრუსების წარმოების სახელმწიფო პროგრამის მსგავსად შემუშავდეს ლურჯი მოცვის წარმოების სპეციალური პროგრამა, რომლის მიხედვითაც სოფლის მეურნეობის სამინისტრო გამოყოფს სუბსიდიებს, რაც ხელს შეუწყობს შემდგომში ამ აგროკულტურის ექსპორტის და შესაბამისად ქვეყნის ეკონომიკის ზრდას.

საკვანძო სიტყვები: აგრარული სექტორი, თხილ-კაკლის წარმოება, ციტრუსების კულტურა, ლურჯი მოცვის წარმოება

Abstract

The world's most developed country experience clearly shows that the export policy production, investing its national economy and foreign investments in terms of priority areas improves the competitiveness of domestic production and is realistically possible to achieve economic growth.

Georgia has a very important economic, industrial and labor-technical potential, as well as natural - climatic conditions, which ensures a high level of scale and export potential.

The paper deals with potential export of the nuts, subtropical crops and blueberries, which is demand in neighboring markets as well as in European markets.

According to statistical data of the three products in recent years, demand has increased significantly. It is desirable to develop a similar program for the citrus production and a special program for blueberries, under which the Ministry of Agriculture emissions subsidies, which will help to further the export of Agriculture and the country's economic growth.

Keywords: Agricultural Sector, Nuts, nut production, Citrus culture, Blueberries production

მსოფლიოს მრავალი განვითარებული ქვეყნის გამოცდილება თვალნათლივ ადასტურებს, რომ სწორი საქსპორტო პოლიტიკის წარმოებით, საკუთარი და უცხოური ინვესტიციების ეროვნული მეურნეობის პრიორიტეტულ დარგებში დაბანდებით, სამამულო პროდუქციის კონკურენტუნარიანობის ამაღლებით რეალურადაა შესაძლებელი ეკონომიკური ზრდის მიღწევა, პროგრესი ყველა სფეროში.

ჩვენს ქვეყანას გააჩნია საკმაოდ მნიშვნელოვანი ეკონომიკური, საწარმო-ტექნიკური და შრომითი პოტენციალი, რომელიც უზრუნველყოფს საკმაოდ მაღალი მასშტაბებისა და დონის საქსპორტო პოტენციალს. სათანადო მუშაობით, მეცნიერთა და პრაქტიკოსთა ერთობლივი ძალისხმევით შეიძლება სერიოზული პროგრესის მიღწევა საქსპორტო პოლიტიკაში. მით უმეტეს, რომ მსოფლიო მასშტაბით, თითოეული ქვეყანა, თავისი გეოპოლიტიკური მდებარეობით, ბუნებრივ-კლიმატური პირობებით, ისტორიულად ჩამოყალიბებული სამეურნეო საქმიანობის კულტურით, ადათ-წესებით. ზნეობრივი ნორმებით, საქონლის წარმოებისა, გაცვლა-განაწილებისა და მოხმარების თავისებურებებით განსხვავებულ ადგილს იკავებს საერთაშორისო ბიზნესის სივრცეში. ამ თვალსაზრისით, უნიკალური და სპეციფიკური ნიშნებით გამოირჩევა საქართველო, რომელიც ევროპისა და აზიის გზარჯვარედინზე მდებარეობს და უმნიშვნელოვანესი პოლიტიკური და ეკონომიკური დერეფნის როლს ასრულებს. ეს გარემოება საქართველოს მსოფლიო ბიზნესის განვითარების თვალსაზრისით სახარბიელო ქვეყანად წარმოაჩენს, რომლის მთელი პოტენციური შესაძლებლობები სრულად არ არის გამოყენებული.

სასოფლო-სამეურნეო წარმოების მნიშვნელოვანი წინაპირობაა ზღვრული მინიმალური ტემპერატურები, რომლების შესაძლებელს ხდიან გარკვეული კულტურების გავრცელებას. ასე, მაგალითად, სუბტროპიკული კულტურების (ჩაის, ციტრუსის, ტუნგის) გაშენება საქართველოში შეიძლება მხოლოდ შავი ზღვის მიმდებარე ტერიტორიაზე, დაახლოებით 200 მ სიმაღლემდე, რადგან უფრო მაღალ ადგილებში მოსალოდნელია ისეთი ყინვები, რომელთა დროსაც აღნიშნული კულტურები იღუპება.

თხილის კულტურა ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესია საქართველოს სოფლის მეურნეობისათვის. ეს კულტურა კარგადაა ადაპტირებული ადგილობრივ ეკოლოგიურ-კლიმატურ პირობებთან. თხილის კულტურა ძირითადად გავრცელებულია დასავლეთ საქართველოს შავი ზღვის სუბტროპიკულ ზონაში-სამეგრელოსა და აფხაზეთის ვაკეზე, ასევე გურიისა და იმერეთის რეგიონებში. ამიტომ თხილი ამ რეგიონებისათვის შემოსავლის ერთ-ერთ წყაროს წარმოადგენს. მდიდარი ბუნებრივი პირობების გამო საქართველოში თხილის ჯიშების 30-მდე სახეობა გვხვდება: ანაკლიური, გულშიშველა, შველის-

ყურა, დედოფლის თითი და ა.შ..

ლაბორატორიული კვლევის საფუძველზე დადგინდა, რომ საქართველოში მოყვანილი თხილის ნაირსახეობები მაღალი კალორიულობით გამოირჩევა. კალორიულობის მაჩვენებელია 62-72%, რაც 7-8%-ით აღემატება თურქულ, ესპანურ, ბერძნულ და იტალიურ ნაირსახეობებს.

დღესდღეობით მსოფლიოს ბაზარზე თხილი განსაკუთრებით მაღალი მოთხოვნით სარგებლობს. ქართულ თხილს, მაღალი ხარისხისა და საგემოვნო თვისებების წყალობით დიდ პერსპექტივა აქვს და შესაბამისად მზარდი მოთხოვნით გამოირჩევა. საქართველოსთვის თხილი უმსხვილესი და სტრატეგიულად უმნიშვნელოვანესი დარგია. 2014 წლის მონაცემებით საქართველოდან თხილის ექსპორტის ჯამურმა ღირებულებამ 183,4 მლნ. აშშ დოლარი, ხოლო 2015 წელს 176,6 მლნ აშშ დოლარი შეადგინა. ამ მონაცემებით ღვინის ექსპორტს გადააჭარბა და საქართველოს საქსპორტო სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტებს შორის პირველ ადგილზე გადაინაცვლა.

მშრალი თხილისა და კაკალ-ნაყოფთა მწარმოებელთათვის და ექსპორტიორ-თათვის ევროპა ერთ-ერთი დიდი ბაზარია. ევროგაერთიანების ქვეყნებიდან ამ პროდუქტის უდიდეს წილს გერმანია (373,1 ტ.) და ნიდერლანდების სამეფო (242,1 ტ.) მოიხმარს. ამას ხელს უწყობს გამართული სავაჭრო ინფრასტრუქტურა და დიდი მოთხოვნა.

კარგი კლიმატური პირობების შემთხვევაში, საქართველოში გავრცელებული თხილის ჯიშების გამოსავლიანობა (გადამუშავების, კერძოდ კი შრობისა და ნაჭუჭის გაცლის შედეგად) დაახლოებით 7,000 ტონა თხილის გულს იძლევა. ძირითადად თხილი დასავლეთ საქართველოში იწარმოება; აქვე მუშავდება ნედლეულის დიდი ნაწილი.

საქართველოში წარმოებული და გადამუშავებული თხილის 95%-ი საქსპორტოდ გადის და წარმატებით იყიდება აღმოსავლეთ და დასავლეთ ევროპის ქვეყნებში (იტალია, საფრანგეთი, გერმანია, ჰოლანდია, ბელგია, ესპანეთი, უკრაინა, ბალტიისპირეთი).

თუ წლების წინ, ქართული თხილი გადაუმუშავებლად (გაუტხავად) იყიდებოდა, დღეს ეს პროდუქტი ძირითადად გადამუშავებული (თხილის გამომშრალი, მოხალული, დაქუცმაცებული გული) სახით იყიდება. ამის საჭიროებას საერთაშორისო ბაზრის ტენდენციები, ხოლო შესაძლებლობას ქვეყნის შიგნით განვითარებული ინდუსტრიის თხილის სიმძლავრეები ქმნის.

გამოიკვეთა ერთი მნიშვნელოვანი გარემოებაც, კერძოდ, ახალგაშენებული თხილის უმეტესი ნაწილი განლაგებულია იმ ფართობებზე, სადაც ჩაის კულტურა იყო გაშენებული. თხილის კულტურა განსაკუთრებული იმითაც, რომ იგი არ ითხოვს დიდ კაპიტალდაბანდებას და ნაკ-

ლებად შრომატევადია, აგრეთვე ნაკლები მოთხოვნები გააჩნია კლიმატური პირობების მიმართ. ფაქტია, რომ საბაზრო მოთხოვნიდან გამომდინარე, დასავლეთ საქართველოს ბევრმა რეგიონმა შეიცვალა პროფილი და პრიორიტეტული გახდა ის დარგები, რომელთა მიმართ მსოფლიო ბაზარზე მაღალი მოთხოვნა ჩამოყალიბდა.

საქართველოში ციტრუსოვანი კულტურები ცნობილია XII საუკუნიდან. პირველად მისი ინდუსტრია მოხდა XIX საუკუნის ბოლოს ბოლოს-XX საუკუნის დასაწყისში. ყოფილ სსრკ-ში ციტრუსოვანი კულტურების ნარგობათა 90%-ზე მეტი მოდიოდა დასავლეთ საქართველოზე, სადაც ღია გრუნტის პირობებში მოჰყავდათ მანდარინი, ფორთოხალი, ღიმონი, გრეიფრუტი და სხვა. ციტრუსების გავრცელები-

სა და ახალი ჯიშების გამოყვანისათვის ნაყოფიერ მეცნიერულ მუშაობას ეწევიან ქართველი სპეციალისტები. მათ დაამუშავეს ციტრუსოვანი კულტურების ნარგობათა მოვლა-პატრონობის და აგროტექნიკური პროგრამის ღონისძიებანი. მიღებული აქვთ უხვმსხმოიარე და საადრეო მანდარინის ჯიშები, ყინვაგამძლე ღიმონი “დიოსკურია”, ჭიპიანი ფორთოხალი.

აჭარაში, სოფლის მეურნეობის სამინისტროს აგროსერვისცენტრის ჩაქვის ციტრუსოვანთა საცდელ-სადემონსტრაციო საწარმოზე მეურნეობაში ციტრუსოვნები გაშენდა 2012 წელს, რომლის ფართობი 21,0 ჰექტარს შეადგენს, ხოლო განაშენიანებული ფართობი 15 ჰექტარს.

საწარმოზე მეურნეობაში წარმოდგენილია მანდარინის 28, ფორთოხლის -16, ღიმონის - 14, პომელოს - 6, გრეიფრუტის - 3, კინკანის - 3 და

ნარინჯის 1 ჯიშში.

ცხრილი 1

ციტრუსების წარმოება საქართველოში

წელი	ციტრუსი (ათ. ტონა)
2011	54.9
2012	77.0
2013	110.4
2014	76.2
2015	85.5

*** საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური**

ცხრილი 2

ციტრუსების წარმოება სახეობების მიხედვით

ციტრუსების წარმოება (ათ.ტ) მათ შორის:	2011	2012	2013	2014	2015
მანდარინი	53.1	71.1	107.1	71.8	78.6
ფორთოხალი	0.6	3.5	1.4	1.9	3.6
ღიმონი	1.2	2.4	1.9	2.5	3.3

*** საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური**

2007-2011 წლებში ციტრუსებზე არ გამოყოფილა არც ერთი თეთრი სუბსიდია მთავრობის მხრიდან, ხოლო 2013 წელს მთავრობამ ციტრუსის სუბსიდირებისათვის 12 მლნ ლარი გამოყო რაც ფერმერისთვის ექსპორტირებულ 1 კილოგრამ სტანდარტულ ციტრუსზე 15 თეთრის დამატებას გულისხმობდა. არასტანდარტული ციტრუსის სუბსიდირებისთვის კი 1,8 მილიონი ლარი გამოიყო.

2013 წლის მონაცემებით, საქართველოდან ციტრუსის ექსპორტი გაიზარდა. სტატისტიკური ინფორმაციის მიხედვით, 2013 წელს საქართველოდან 20 187,7 ათასი დოლარის ღირებულების 37 936,7 ტონა ციტრუსის ექსპორტი განხორციელდა მაშინ, როდესაც 2012 წელს საქართველოდან გავიდა 7 669,8 ათასი დოლარის ღირებულების 17 129,0 ტონა ციტრუსის ნაყოფი.

სტატისტიკური ინფორმაციის მიხედვით, ციტრუსის ექსპორტის მხრივ, საქართველოს ნომერ პირველი საექსპორტო ქვეყანა უკრაინაა, სადაც 2013 წელს 9 195,0 ათასი დოლარის ღირებულების 20 607,5 ტონა ციტრუსი გაიტანეს. 2014 წელს მნიშვნელოვანი ბაზარი აღმოჩნდა ასევე რუსეთიც, სადაც 12088,4 ტონა ციტრუსი იქნა გატანილი. მაშინ როცა 2012 წელს რუსეთში სულ 19,3 ტონა ციტრუსის ექსპორტი იყო დაფიქსირებული.

2015 წელს ციტრუსის ექსპორტმა შეადგინა 13.4 მლნ. აშშ დოლარი (9%-ით და 1.3 მლნ. აშშ დოლარით ნაკლები). ძირითადი ექსპორტი განხორციელდა: რუსეთი (72%), უკრაინაში (14%) და აზერბაიჯანში (8%).

ბოლო 5 წლის განმავლობაში ევროკავშირში ნედლი კენკრის იმპორტი გაორმაგდა. მხოლოდ 2014 წელს არაწევრი ქვეყნებიდან იმპორტმა დაახლოებით 400 მილიონ ევროს მიაღწია, აქედან

72% განვითარებადი ქვეყნების პროდუქციამ და-
იკავა. მოთხოვნა ყოველწლიურად იზრდება, რა-
საც ადგილობრივი წარმოება ვერ აკმაყოფილებს.
მაისის ბოლო-ივლისის შუა რიცხვები ის პერიო-
დია, როდესაც ქართველ მეწარმეებს შეუძლიათ
საკუთარი პროდუქტი ევროპელ მომხმარებლებს
შესთავაზონ - ამ დროს ევროპაში კენკროვანი
კულტურების კრეფის სეზონი ჯერ არ არის დაწყ-
ებული და ფასიც შესაბამისად მაღალია.

**ამერიკული ლურჯი მოცვი, რომელიც გური-
ისა და აჭარის მაღალმთიანეთის კლიმატურ პი-
რობებს კარგად შეეგუა, უნიკალური თვისებების
გამო მსოფლიო ბაზარზე დიდი მოთხოვნით სარ-
გებლობს. საქართველოში მოყვანილი 12 ტონა
ლურჯი მოცვი დიდი ბრიტანეთის ბაზარზე წელს
პირველად შევიდა. ამჟამად მისი ექსპორტი რუ-
სეთშიც ხორციელდება. თუ რუსეთში 1 კგ ლურჯი
მოცვი 3,5 ევრო ღირს, ევროკავშირის ბაზარზე მი-
სი ფასი 4-დან 10 ევრომდე მერყეობს.**

კომპანია „Vanrik Agro Group“-მა ლურჯი მოც-
ვის გაშენება ოზურგეთის რაიონის სოფელ ლა-
ითურში 2012 წლის ბოლოს დაიწყო. პროექტში 5
მლნ დოლარის ინვესტიცია ჩაიდო. ლურჯი მოც-
ვის პლანტაცია ამჟამად 50 ჰექტარზეა გაშენებუ-
ლი. კომპანიის მენეჯმენტი უახლოეს მომავალში
მეურნეობის 400 ჰა-მდე გაფართოებას აპირებს.

ქართველი ფერმერები ლურჯი მოცვის მოყვა-
ნით USAID-ის კვლევის გაცნობის შემდეგ დაინტე-

რესდნენ. პირველ ეტაპზე 147 ათასი ნერგი დაირ-
გო. გაშენებულია 16 ჯიშის მოცვი და მოსავალი
იკრიფება 15 აგვისტომდე.

**ყველა ჯიშში სხვა-
დასხვა დროს იძლევა ნაყოფს. როგორც „Vanrik
Agro Group“-ის წარმომადგენელმა აღნიშნა, საქარ-
თველოში მოყვანილი ლურჯი მოცვი განსაკუთრე-
ბული გემოთი გამოირჩევა და ევროპის ბაზარზეც
დიდი მოწონებით სარგებლობს. 12 ტონა ლურჯი
მოცვი ბრიტანეთის ბაზარზე იქნა შეტანილი, ხო-
ლო რუსეთის ბაზარზე 25 ტონა. „Vanrik Agro Group-
“-ი ლურჯ მოცვს 200-გრამიან და 4-კილოგრამიან
პაკეტებში აფასოებს. ქართულ მიწაზე ადაპტირე-
ბული ამერიკული კენკრა ადგილობრივ ბაზარ-
ზეც იყიდება. საქართველოში 1კგ ლურჯი მოც-
ვის ფასი 3-დან 9 ლარამდე მერყეობს. „Vanrik Agro
Group“-ი ლურჯი მოცვის გადამამუშავებელ სა-
წარმოს აშენებასაც გეგმავს. გადამამუშავებელი
ხაზის მოწყობა უკვე დაწყებულია. მსოფლიოში
ლურჯ მოცვზე მოთხოვნა ყოველწლიურად იზ-
რდება და მისი მოყვანა მომგებიანია. 2016 წლი-
დან „Vanrik Agro Group“-ი დაახლოებით 50 ტონამ-
დე მოსავალს ელოდება. პროდუქცია ექსპორტზე
ძირითადად ევროკავშირში გავა. ამ მიზნით პო-
ლონურ კომპანიასთან მემორანდუმი უკვე გაფორ-
მდა - საქართველოში მოყვანილი ლურჯი მოცვის
ევროპის ქვეყნებში შეტანაზე სწორედ ეს პოლო-
ნური კომპანია იზრუნებს.**

ლიტერატურა/REFERENCES:

- 1 საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური;
 - 2 ლ. კოჭლამა ზაშვილი, თ. ყანდაშვილი „Txilis ბიზნესის განვითარების პერსპექტივები საქარ-
თველოში“. 2015 წ. აკადემიკოს პაატა გუგუშვილის დაბადებიდან 110-ე წლისთავისადმი მიძღ-
ვნილი საერთაშორისო სამეცნიერო-პრაქტიკული კონფერენცია „erovnulli ეკონომიკების მდგარ-
5 დი განვითარების აქტუალური პრობლემები“.
- ქურნალი „Cveni სოფელი“
<http://georgien.ahk.de/georgien/newsletter/agro-food-news-georgia/>
<http://eugeorgia.info/ka/>